

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “บทบาทของมัลลิกภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท” การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เอกสารเป็นแหล่งค้นคว้ามีลักษณะเป็นการวิจัย เอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้อง มี วัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของมัลลิกภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะ ๒) เพื่อศึกษาบทบาทของมัลลิกภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะ และ ๓) เพื่อวิเคราะห์ บทบาทของมัลลิกภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะมาเป็นแนวทางพัฒนาศักยภาพมัลลิกภิกษุ (พระหลวงตา) ในสังคมไทย โดยทำการวิเคราะห์ถึงบทบาทในด้านต่างๆ ของพระมัลลิกภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะ จำนวน ๕ รูปด้วยกัน ได้แก่ ๑) พระอัญญาโกณฑัญญะ ๒) พระอรุเวลกัสสปเถระ ๓) พระมหากัจจายนเถระ ๔) พระมหากัสสปเถระ และ ๕) พระราธเถระ ซึ่งสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของมัลลิกภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะ สรุปได้ว่า

ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระมัลลิกภิกษุทั้ง ๕ รูปล้วนแสดงให้เห็นถึงวิถีในการดำเนินชีวิตที่หลากหลาย กล่าวคือ ทั้ง ๕ รูป เป็นพราหมณ์ มีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน พระอัญญาโกณฑัญญะ ออกบวชติดตามพระโพธิสัตว์ (พระพุทธเจ้า) เพื่อหวังจะได้บรรลุธรรมตาม พระอรุเวลกัสสปเถระ ออกบวชเป็นเจ้าลัทธบูชาไฟ ซึ่งมีผู้คนเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก พระมหากัจจายนเถระ เป็นพราหมณ์บุโรหิตของพระเจ้าแผ่นดิน พระมหากัสสปเถระ เป็นพราหมณ์ที่อยู่ครองเรือนตามปกติวิสัย และพระราธเถระ เป็นพราหมณ์ชดสน ยากจน แต่ทั้ง ๕ รูปนี้ต่างได้กระทำบุญกุศล คุณงามความดีไว้มากในอดีตชาติและต้องการตำแหน่ง (เอตทัคคะ) จากพระพุทธเจ้า พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ในชาติปัจจุบัน ท่านทั้งหลายต่างก็สมหวังในสิ่งที่ต้องการ กล่าวคือ สำเร็จมรรคผลเป็นพระอริยบุคคลชั้นอรหันต์และได้รับเอตทัคคะจากพระโคตมพุทธเจ้าบทบาทของมัลลิกภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะทั้ง ๕ รูป แยกเป็น ๒ ประเด็น คือ ก่อนบวช ท่านทั้ง ๕ ต่างมีบทบาทต่างกัน กล่าวคือ พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นพราหมณ์ที่ได้เข้าทำนายนายชีวิตของเจ้าชายสิทธัตถะ และได้ ออกบวชติดตามอุปถัมภ์รับใช้พระโพธิสัตว์ (พระพุทธเจ้า) เพื่อหวังจะได้บรรลุธรรมตาม พระอรุ

เวลกัสสปเถระ เป็นพราหมณ์เจ้าลัทธิบูชาไฟ เทียวสั่งสอนลัทธิของตน ซึ่งทำให้มีผู้คนเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก พระมหากัจจายนเถระ เป็นพราหมณ์บุโรหิตแทนบิดาของตนของพระเจ้าจันทรปัชโชตแห่งกรุงอุชเชนี แคว้นอวันตีที่ห่างไกล พระมหากัสสปเถระ มีชีวิตความเป็นอยู่เหมือนกับพราหมณ์ทั่วไป และพระราธเถระ เป็นพราหมณ์ขัดสน ยากจน ต้องเที่ยวขอทานจากบ้านเรือนคนอื่น รวมทั้งพระภิกษุด้วย ส่วนบทธบาทหลังบวช ท่านทั้ง ๕ รูป ต่างได้บรรลุธรรมเป็นพุทธสาวก และทำช่วยกิจการด้านพระศาสนาต่างๆ กันออกไป กล่าวคือ พระอัญญาโกณฑัญญเถระ บวชตอนแก่ ท่านก็ได้เป็นกำลัง ๑ ใน ๖๐ รูปที่พระพุทธเจ้าทรงไปประกาศพระศาสนาคราวแรก และนำหลานชายมาบวช (พระปุลณมณตานิบุตร) พระอรุเวลกัสสปเถระ ช่วยให้พระศาสนาตั้งมั่นในเมืองราชคฤห์พร้อมทั้งทำให้ประชาชนทั่วไปเลื่อมใสในพระศาสนา รวมทั้งการบัญญัติพระวินัยบ้างข้อด้วย พระมหากัจจายนเถระ สามารถสถาปนาพระศาสนาได้อย่างมั่นคงที่กรุงอุชเชนี บ้านเกิดของท่าน ด้วยการประกาศพระศาสนาทำให้พระเจ้าแผ่นดินและชาวเมืองหันมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก พระมหากัสสปเถระ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ในคราวถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระพุทธเจ้าและเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ทำสังคายนา ชำระพระธรรมวินัยให้บริสุทธิ์ รวมทั้งการบวชพระพุทธเจ้าให้บัญญัติพระวินัยบ้างข้อด้วย ส่วนพระราธเถระ ไม่ค่อยมีบทบาทที่เด่นชัดนัก ทั้งนี้ก็อาจเนื่องมาจากที่ท่านบวชในสมัยที่พระพุทธศาสนาตั้งมั่นแล้ว อย่างไรก็ตาม ท่านก็ดำรงชีวิตเป็นเนือนาบุญของชาวโลกตามปกติวิสัยของพระอรหันตสาวก

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อศึกษาบทบาทของมหาลลภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะ สรุปได้ว่าบทบาทของมหาลลภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะนั้นมีหลากหลาย สามารถประมวลได้ ดังนี้

(๑) บทบาทด้านการศึกษาและปฏิบัติธรรม พระภิกษุสงฆ์ต้องใส่ใจในด้านนี้มากๆ เป็นอันดับแรก เพราะเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ กล่าวคือ ต้องศึกษาพระธรรมวินัยให้เข้าใจและถูกต้องแล้วพยายามฝึกฝนตนตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

(๒) บทบาทด้านการเผยแผ่/สั่งสอนธรรม พระภิกษุสงฆ์ต้องใส่ใจในด้านนี้มากๆ เช่นกัน เพราะหลังจากได้ศึกษาและปฏิบัติจนเกิดความรู้ความเข้าใจและได้รับผลของการศึกษาปฏิบัติแล้ว หน้าที่อันเป็นบทบาทที่สำคัญอย่างหนึ่งของเหล่าพุทธบริษัท ๔ ก็คือ การเผยแผ่ การประกาศพระศาสนาไปยังชุมชนต่างๆ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนนั้นๆ เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและมีการปฏิบัติ ดำรงชีวิตที่ดีงาม

(๓) บทบาทด้านการสงเคราะห์ญาติ พระภิกษุสงฆ์ต้องสามารถเข้าถึงญาติของตนด้วยการสงเคราะห์ด้านธรรมะ เช่น การไปเทศนาให้ญาติฟังเป็นครั้งคราว สอนให้ละชั่ว ทำความดี และพยายามชักจูงบุตรหลานให้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุสามเณรบ้าง อย่างเช่น พระอัญญาโกณฑัญญเถระที่ชักจูงหลานชายมาบวชจนเป็น ๑ ในกำลังสำคัญในพระพุทธศาสนา

(๔) บทบาทด้านการปกครอง/ปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา บทบาทหน้าที่นี้ พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปต้องสำนึกและปฏิบัติโดยเคร่งครัด โดยเริ่มที่ำหนดให้อยู่ในกรอบพระธรรมวินัย หากเกิดเหตุการณ์ที่เป็นภัยต่อพระศาสนา ก็ต้องพร้อม มีความสามัคคีกันในการแก้ไขภัยเหล่านั้นให้สิ้นไป

(๕) บทบาทด้านความสัมพันธ์กับฝ่ายอาณาจักร บทบาทด้านนี้ พระภิกษุสงฆ์ ไม่ควรมุ่งอามิสสินจ้าง ควรมีปฏิสัมพันธ์ที่ดี เช่น หาโอกาสเข้าไปในสถานที่ต่างๆ เพื่อเทศนาให้ผู้คนทุกหมู่เหล่าเป็นคนดี ทำความดี เช่น การสอนธรรมศึกษาในสถานการศึกษา เป็นต้น

การศึกษาเรื่องนี้ ได้ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ ความรัก ความสามัคคี การกระทำความดี และการเสียสละเพื่อทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ พระมหาลัทธิภิกษุรวมทั้งพระสาวกทั้งหลายต่างได้ประพฤติปฏิบัติกันสืบมาด้วยจิตใจที่มั่นคง ด้วยกำลังกาย กำลังสติปัญญา เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งที่ผู้เป็นพุทธศาสนิกชนรุ่นหลังควรยึดถือเอาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตบนทางสายกลางระหว่างทางโลกและทางธรรม ทางโลกก็รู้จักการให้ การเสียสละ มีศีลธรรม มีความรัก มีเมตตาต่อผู้อื่นในสังคม ส่วนทางธรรมก็พยายามฝึกฝนอบรมตนให้เกิดความดีงามยิ่งขึ้นไปตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา รู้จักความพอ รู้จักปล่อยวางบ้าง อย่าริบเร่ง ขวนขวายคิดเอาแต่ได้เพียงฝ่ายเดียว เพราะชีวิตนั้นไม่ยั่งยืนเท่าไรนัก การศึกษาประวัติของพระมหาลัทธิภิกษุนั้นย่อมได้ประโยชน์มาก เพราะว่าแต่ละท่านนั้น ย่อมจะต้องมีอะไรดีพิเศษอยู่ในตัวให้ได้ศึกษา เมื่อได้ศึกษาแล้วก็นำเอาตัวอย่างที่เป็นประโยชน์มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ในภาวะปัจจุบันได้

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ เพื่อวิเคราะห์บทบาทของมหาลัทธิภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะมาเป็นแนวทางพัฒนาศักยภาพมหาลัทธิภิกษุ (พระหลวงตา) ในสังคมไทย สามารถสรุปได้ว่า

พระอัญญาโกณฑัญญะ ท่านได้ศึกษาลัทธิในสมัยนั้นจนได้เป็น ๑ ใน ๘ พราหมณ์เข้าทำนาลักษณะของเจ้าชายสิทธัตถราชกุมาร และเมื่อเจ้าชายสิทธัตถราชกุมารทรงเสด็จออกผนวชก็รวมกับกลุ่มฤๅษีเฝ้าติดตามปรนนิบัติพระมหาโพธิสัตว์อยู่เป็นเวลานาน จนในที่สุดก็ได้บรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอริยบุคคล เป็นพระอริยมหาลัทธิภิกษุรูปแรกในโลก คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระอัญญาโกณฑัญญะที่พระสงฆ์ไทยสามารถนำมาเป็นแบบอย่างเพื่อพัฒนาศักยภาพของตน และเผยแผ่พระพุทธศาสนา พอสรุปได้ ดังนี้ ๑) เป็นแม่แบบของความเป็นพุทธสาวก มีประสบการณ์สูง ท่านดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย สันโดษ บำเพ็ญธรรม (ตบะ) ตลอดชีวิตของท่าน และในประวัติของท่าน ทำให้ทราบถึงแนวทางแบบอย่างในการทำบุญและการตั้งจิตปรารถนาจะบรรลุอรหัตผล ๒) ความเป็นพหุสูตร กล่าวคือ พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมาก ผ่านเหตุการณ์ต่างๆ มาอย่างชัดเจน จนพระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าดีเด่นในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางผู้รัตัญญู หมายถึง ผู้รู้ราตรีนาน ส่วนคุณธรรมด้านอื่นๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง

คือ (๑) สันโดษไม่ยินดีในลาภสักการะและเกียรติยศชื่อเสียง (๒) เป็นผู้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม (๓) มีส่วนสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (๔) เป็นผู้มีความเชื่อมั่น

พระอรุณเวลกัสสปเถระ ท่านเกิดในวรรณะพราหมณ์ เมืองพาราณสี เมื่อเติบโตแล้วได้ศึกษาจนจบไตรเพท เกิดความเบื่อหน่ายในการดำเนินชีวิต จึงออกบวชเป็นชฎิลพร้อมด้วยบริวาร ๑,๐๐๐ คน ต่อมาฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าจนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ส่งผลให้พระพุทธเจ้ามีสาวกเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และทำให้ท่านได้รับการแต่งตั้งจากพระพุทธเจ้าให้เป็นเลิศในด้านผู้มีบริวารมาก ดังนั้น คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระอรุณเวลกัสสปเถระ ได้แก่ ๑) เป็นผู้มีบริวารมาก ๒) ช่วยแรงประกาศพระศาสนา ทำให้งานเผยแผ่พระพุทธศาสนาก้าวหน้าและประสบผลสำเร็จในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนคุณธรรมด้านอื่นๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง คือ (๑) ประกอบด้วยพรหมวิหาร ๔ เนื่องจากท่านเป็นผู้ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม อันเป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ใช้ปกครองดูแลบริวารให้มีความสุข (๒) เป็นผู้มีปัญญา ใฝ่ในการศึกษา และ (๓) เป็นกำลังสำคัญในการช่วยผ่อนแรงของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่ศาสนา

พระมหากัจจายนเถระ ท่านได้บรรลุธรรมจากการฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ท่านเป็นผู้มีผิวพรรณงดงาม เป็นผู้ส่ำรวมอินทรีย์ ยกย่องการฟังธรรมชอบความสงัดอยู่ผู้เดียว ท่านมีความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นผู้ทำหน้าที่แทนพระพุทธเจ้าในการประกาศพระศาสนา เป็นผู้กราบทูลผ่อนผันสิกขาบท มีความสัมพันธ์กับภิกษุในฐานะเป็นพระอุปัชฌาย์ เป็นผู้อธิบายเนื้อความแห่งพระพุทธภาษิต แสดงธรรม ละเป็นผู้ให้โอวาทอบรมสั่งสอนสัตถุวิหาริก ดังนั้น คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระมหากัจจายนเถระ ได้แก่ ๑) เป็นผู้ส่ำรวมอินทรีย์และยกย่องการฟังธรรม ๒) เป็นผู้ชอบความสงัดอยู่ผู้เดียว ท่านไม่ชอบอยู่ด้วยการคลุกคลีกับหมู่คณะ ส่วนคุณธรรมด้านอื่นๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง คือ (๑) เป็นผู้มีปัญญา ใฝ่ในการศึกษา อธิบายเนื้อความธรรมโดยย่อให้พิสดาร (๒) เป็นผู้ไม่ยึดติดในรูปกายที่สวยงาม (๓) เป็นผู้ส่ำรวมอินทรีย์นำเลื่อมใส และ (๔) เป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า

พระมหากัสสปเถระ ท่านได้บรรลุธรรมจากการศึกษาปฏิบัติหลังจากอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้เพียง ๘ วัน ดังนั้น คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระมหากัสสปเถระ ได้แก่ ๑) ถีรุดงค์ ยึดถือหลักธรรมมกน้อย สันโดษ ๒) เป็นเสาหลักการสังคายนาพระธรรมวินัย (ปฐมสังคายนา) โดยที่ท่านพระมหากัสสปะเป็นประธาน พระอุบาลีเป็นกำลังในการวิสันหาพระวินัย และพระอานนทในการวิสันหาพระธรรม ได้พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นศาสนูปถัมภก ทำอยู่ ๘ เดือนจึงสำเร็จ อันเป็นการรักษาหลักการและข้อปฏิบัติที่ถูกต้องซึ่งเป็นต้นแบบของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทสืบมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนคุณธรรมด้านอื่นๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง คือ (๑) ความเป็นบุรุษที่ดีของบิดามารดา (๒) มีความสนใจในการปฏิบัติธรรม และอบรมสั่งสอนภิกษุทั้งทางตรงและทางอ้อม (๓)

สันโดษยินดีในสิ่งที่สัดเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม (๔) ความมีระเบียบวินัย เครื่องครัดในศีล และ (๕) มีจิตใจมั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นแบบอย่างแก่นุชนรุ่นหลัง

พระราชเถระ ท่านแม่จะเป็นพระผู้เฒ่า เป็นหลวงตา แต่ก็เป็นผู้ว่าง่ายใคร่การศึกษา ใครแนะนำสั่งสอนอย่างไรก็ไม่โกรธ ย่อมรับฟังและปฏิบัติตาม จนท่านได้บรรลุธรรมจากการฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ดังนั้น คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระราชเถระ ได้แก่ ๑) เป็นผู้ มีปฏิภาณในการฟังธรรมเทศนา ๒) ความเป็นผู้ว่าง่าย สอนง่าย พระราชเถระเป็นประจักษ์พยานได้จริงว่า ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายนั้นเป็นผู้ใกล้คุณความดีต่างๆ มากมาย ฉะนั้น บุคคลผู้ว่าง่ายสอนง่าย ย่อมเป็นที่รักที่เอ็นดูของผู้ใหญ่ ทำให้อยู่ในสังคมใดๆ ได้อย่างสงบสุข ส่วนคุณธรรมด้านอื่นๆ ที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่าง คือ (๑) มีความตั้งใจจริงจั่ง อดทน เพียรพยายาม (๒) ไม่โกรธง่าย (๓) ใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา

บทบาทในการเผยแผ่หลักพระพุทธธรรมคำสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดี มีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้น อบรมสั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ สั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติ เพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น คุณสมบัติอันเป็นแบบอย่างเฉพาะตัวของพระมหาลลภิกษุทั้ง ๕ รูปที่พระสงฆ์ในสังคมไทยควรนำมายึดถือปฏิบัติตาม ประกอบด้วย ๑) รักการเรียนรู้ แสวงหาความรู้ทั้งทางโลกทางธรรม ๒) เป็นผู้มีชีวิตเรียบง่าย มักน้อยสันโดษ ๓) เป็นผู้เคร่งครัดในข้อปฏิบัติ และ ๔) รับภาระหน้าที่ทำนุบำรุงและพิทักษ์พระพุทธศาสนา ในการสืบต่องานพระพุทธศาสนาจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นการแสดงออกซึ่งความสำนึกคุณของพระรัตนตรัย ตระหนักในหน้าที่ของตนมีความเมตตากรุณาต่อคนอื่น ต้องการที่จะเห็นคนในยุคต่อ ๆ กันไปช่วยกันสืบสานพระพุทธศาสนา เพื่อให้คนแต่ละยุคแต่ละสมัยได้รับผล คือ ความสุขความสงบจากการศึกษาและปฏิบัติธรรม

พุทธบริษัทหลัก คือ พระภิกษุ สามเณร โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านที่ได้รับพระราชทานให้ดำรงสมณศักดิ์ชั้นต่าง ๆ จะต้องตระหนักถึงภารกิจที่ทรงอาราธนาไว้ในสัญญาบัตรที่ว่า “ขอพระคุณโปรดรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอนช่วยระงับอธิกรณ์ อนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในพระอารามโดยควรเทอญ” ดังนั้น การสืบสานพระพุทธศาสนาเป็นธุระ คือ การศึกษาและการเจริญกรรมฐาน การทำหน้าที่ป้องกันพระพุทธศาสนา ขจัดปัญหาที่เกิดแก่พระพุทธศาสนา การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การรักษาสถานภาพของพระพุทธศาสนา คือ กิจจาธิกรณ์ อันเป็น

ภารกิจที่จะต้องกระทำตามสมควรแก่กรณี มีการป้องกันเรื่องที่ต้องป้องกันเป็นต้นการปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนานั้น พุทธบริษัททุกฝ่ายควรหันมาใส่ใจอย่างจริงจัง ระบบการศึกษาของสังคมต้องทำอะไรจึงจะทำให้คนในสังคมทั้งหลายโดยเฉพาะเยาวชนหันมาสนใจหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเรื่องเหล่านี้ล้วนเป็นภาระหน้าที่ของทุกฝ่ายที่นับถือพระพุทธศาสนาและได้ชื่อว่าพุทธบริษัทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องร่วมมือร่วมแรงกันในการที่สถาปนาพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่คู่ดินฟ้าตราบนานเท่านาน บทบาทของพระมหาลลภิกษุทั้ง ๕ รูป ตามที่ได้ทำการศึกษาวิจัยมาทั้งหมด ชี้ให้เห็นคุณธรรม จริยธรรม แบบแผนในการดำเนินชีวิตทั้งด้านส่วนตัวและสังคมได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ แม้บางท่านมิได้ระบุบทบาทไว้ชัดเจน แต่สามารถสรุปลงได้ในทำนองเดียวกัน นั่นคือ ท่านมีชีวิตเป็นสุข และทำทุกอย่างเพื่อให้ผู้อื่นเป็นสุข ท่านมีความรัก ห่วงเห่น ได้ช่วยกันปกป้องรักษาพระพุทธศาสนาเท่าชีวิตของท่านเอง ซึ่งตรงนี้ พุทธบริษัทควรคำนึงใส่ใจ ควรรู้สึกห่วงเห่นด้วยความซาบซึ้งในความรักที่ท่านมีต่อพระพุทธศาสนาที่ช่วยพาชีวิตของท่านพบแสงสว่างในชีวิตไม่มีดมัวอีกต่อไป อย่างที่ท่านได้ทำไว้เป็นตัวอย่างแล้ว

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาแม้ว่ามีอยู่อย่างมากมาย และในความมากมายนี้ล้วนสรุปลงเป็น ๒ ลักษณะหรือ ๒ ความมุ่งหมาย ได้แก่ สำหรับเพศบรรพชิตอย่างหนึ่ง และเพศคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนอย่างหนึ่ง หลักธรรมสำหรับคฤหัสถ์ที่ต้องนำมาประยุกต์ใช้นับว่ามีความสำคัญมากขึ้นทุกที ยิ่งในความเป็นไปของโลกปัจจุบันแล้ว ยิ่งมีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งต่อการครองเรือนของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย เพศบรรพชิตมีสถานที่ศึกษาปฏิบัติเป็นสัดส่วน จึงง่ายต่อการที่จะประสบความสำเร็จในธรรมวินัย ส่วนเพศคฤหัสถ์นั้น แม้ว่ายามีเรื่องราวต่างๆ สภาพแวดล้อมที่ดีบ้าง ไม่ดีบ้างรุมเร้าทางกายและจิตใจ จึงเป็นการยากที่จะประสบความสำเร็จในธรรมวินัยได้อย่างเต็มที่ก็ตาม แต่หากเราศึกษาปฏิบัติธรรมแล้ว เราจะพบว่า เพศคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนนั้น พระพุทธศาสนาไม่เคยทอดทิ้งให้อยู่อย่างแก่งแย่งแข่งขันหรือมีดมัวอันธการใดๆ เลย พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักธรรมต่างๆ เพื่อเพศคฤหัสถ์จะไม่ท่างเห่นพระศาสนา เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างทางโลกกับทางธรรม แต่มีข้อแม้ว่าบ้านและวัดต้องทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์จึงจะได้ชื่อว่าได้ทะนุบำรุง เผยแผ่ปกป้องรักษาพระศาสนาและปฏิบัติตามพระดำรัสของพระพุทธเจ้า ชีวประวัติความเป็นมาด้านต่างๆ ของพระมหาลลภิกษุเมื่อครั้งพุทธกาล ล้วนเป็นเครื่องยืนยันได้เป็นอย่างดีถึงความอัครรรยแห่งหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา (อนุศาสนิปาฏิหาริย์) ว่า เป็นคำสอนที่สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลที่ดี เป็นจริง มีประโยชน์ต่อชีวิตในปัจจุบันได้ หากรู้จักคิดพิจารณา แยกแยะ และนำมา

ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบันอย่างพอเหมาะและพอเพียง ช่วยให้ได้ที่ยึดถือ เกิดศรัทธาเชื่อมั่นที่จะดำเนินรอยตามทางชีวิตที่ประเสริฐทั้งทางโลกและทางธรรมเช่นท่านเหล่านั้น

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ในการวิจัยนี้ ได้กล่าวถึงเรื่องบทบาทของมหัศจรรย์ภิกษุที่ได้รับเอตทัคคะ ฉะนั้นในงานวิจัยนี้ ยังมีเนื้อหาที่สามารถทำการศึกษาวิจัยได้อีกหลายประเด็นด้วยกันโดยผู้วิจัยได้เสนอแนะแนวทางเพื่อการทำวิจัยไว้ ดังนี้

(๑) การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ในพระพุทธศาสนา
เถรวาท

(๒) การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุณีในครั้งพุทธกาล : ศึกษาเฉพาะกรณีพระภิกษุณีผู้ได้รับเอตทัคคะในพระพุทธศาสนาเถรวาท (สัก ๒ ท่าน)

(๓) การพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ไทยตามหลักไตรสิกขา : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการ ตำแหน่งเจ้าอาวาส/เจ้าคณะตำบล/ เจ้าคณะอำเภอ